

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΑΣ *

Ἀγαθὴ τύχη! Τὴν ἄλσιν τοῦ Περνασσοῦ ἡμῶν ἀπὸ τῆς ἐθνεγερείας ἐξύ-
πνησαν. Ἡ πνοὴ τῆς ἐλευθερίας τὰ ἐξωογόνησεν. Ὅ,τι ζῆ πετόσ, κινεῖται ἢ
καὶ ἔρπει ἐν αὐταῖς, ἀπὸ τοῦ ἀετοῦ καὶ τῆς ἀηδόνης μέχρι τοῦ ἀφνεστὰ-
του ἐντόμου καὶ σκώληκος, ἀνεῖρε φωνὴν, καὶ ψάλλει, ἢ φρονεῖ ὅτι ψάλλει*
καὶ ἐκ τούτου ἡ Μοῦσα περιῆλθεν εἰς ἀμνηχανίαν, διότι κατὰ χιλιάδας σχε-
δὸν μετροῦνται οἱ ποιηταὶ ὅσοι ἀπὸ ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος ἐπικαλοῦν-
ται, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον Ἑλληνιστί, τὴν ἀρρώγην της.

Καὶ τοῦτο ἔχει μὲν τὸ εὐάρεστον μέρος του, καὶ τὸ τὰ ἀριστα διὰ τὸ
μέλλον οἰωνίζόμενον· ἀλλὰ διὰ τὸ παρὸν τὸ πρῶτιστον αὐτοῦ ἀποτελεσμα-
εῖναι μεγάλη κακοφωνία, διότι οἱ ψάλλοντες ἄλλος ἄλλον ἀκολουθεῖ ρυθμὸν
καὶ τόνον. Διὰ τοῦτο ἴσως ἐπιτραπῇ εἰς ἀπόμαχον τῶν Μουσῶν, ὅστις πι-
θκὸν καὶ αὐτὸς νὰ συνετέλεσά τι εἰς τῆς παρρημούσου συναυλίας τὴν σύγ-
χυσιν, νὰ ἐκθέσῃ ὀλίγα τινὰ τῆς πείρας διδάγματα, τείνοντα εἰς τὸ νὰ ἐπα-
ναφέρωσι μέχρι τινὸς τὴν ὁμοφωνίαν.

Περὶ ποιήσεως δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσιν, οὐδὲ πρόκειται νὰ πραγματευθῇ.
Αὕτη εἶναι θυγάτηρ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ὁδὸς της εἶναι διὰ τοῦ ἀπεράντου
αἰθέρος, ὅπου τεταμημέναι ῥῆμα· δὲν ὑπάρχουσι, καὶ ὅπου ἡ μεγαλοφυΐα φέ-
ρει κατ' ἐμπνευσιν τὴν ἀδέσμευτον πτήσιν της. Οὐδὲ καὶ περὶ τῶν κανόνων
καὶ τῶν ὅρων προτίθεται νὰ εἰπῇ, καθ' οὓς καὶ ἐν τῇ ποιήσει, ὡς πανταχοῦ
ἀναγκασίως ἀποκαλύπτεται τὸ καλὸν, καὶ οἵτινες ἀποτελοῦσιν οὐχὶ τὴν ποίη-
σιν, ἥτις εἶναι ἀδίδακτος, ἀλλὰ τὴν ποιητικὴν τέχνην, ἣν δύναται καὶ
πρέπει νὰ διδάχῃ ὁ ποιητής, ἂν θέλῃ οὐχὶ εἰς χειρονάκτην ἀλλ' εἰς καλ-
λιτέχνην νὰ μορφωθῇ.

Ἀλλ' οὐδὲ τάύτην αἱ παρούσαι γραμμαὶ ἔχουσι τὴν ἀξίωσιν, καὶ περιο-
ρίζονται εἰς θέμα πολὺ ταπεινότερον, εἰς τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα, εἰς τὸ ἀπλοῦν
στιχοῦργικὸν ἔνδυμα, οὗ ἄνευ οὐδ' αὐτὸς ὁ χειρονάκτης δύναται νὰ παρου-
σιάζηται, ἂν δὲν θέλῃ ν' ἀσχημονῇ καὶ νὰ χλευασθῇ. Ἡ πρώτη φροντίς τοῦ
ἐλαχίστου βαναυσουργοῦ εἶναι νὰ γνωρίσῃ τὴν ὕλην ἐφ' ἧς καὶ τὰ ἐργαλεῖα
δι' ὧν ἐργάζεται· καὶ ἀξιοῦσιν τινες ν' ἀναδειχθῶσι ποιηταί, ἢ ἔστω καὶ ἀ-
πλοῖ ποιηταί, οὔτε τὴν γλῶσσαν σπουδάζοντες ἢς ἐπαγγέλλονται νὰ καλιερ-
γήσωσι τὰ ἐκλεκτότατα ἀνθρ, οὔτε τοὺς νόμους καθ' οὓς οἱ στίχοι κατα-
σκευάζονται.

Δύνανται ἴσως τινὲς νὰ ἐρωτήσωσι, — καὶ βεβαίως θέλουσι τὸ ἐρωτήσαι

* Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ

ὅσοι ζητοῦσιν ὑπεκφυγὰς, καὶ δικαιολόγησιν τῆς ἀδυναμίας των, — ποῦ στηρίζονται οἱ ὑποτιθέμενοι οὗτοι νόμοι, καὶ πόθεν ἀρύονται τὸ κῦρὸς των. Εἰς ταῦτα ἀπαντῶμεν ὅτι οἱ κανόνες τῆς στιχουργίας ἔχουσι διπλὴν τὴν πηγὴν, τὴν μὲν γενικὴν, ἐξαρτωμένην ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἁρμονίας, τὴν δὲ εἰδικήν, σχέσιν ἔχουσαν πρὸς τὴν γλῶσσαν ἥς τὴν στιχουργίαν ρυθμίζει· κῦρος δὲ ἔχουσι τὴν μακρὴν πρᾶξιν, καὶ τὸ παράδειγμα τῶν δοκιμωτέρων καὶ δὴ καὶ τῶν αὐστηροτέρων ποιητῶν. Ταῦτα δὲ ὑποβάλλωμεν δι' ὀλίγων εἰς ἔρευναν.

Α' ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΑ ἐστὶν ἡ τέχνη ἡ κανονίζουσα τὴν διέταξιν τῶν λέξεων κατὰ τρόπον εὐκρέστως τὴν ἀκοὴν προσβάλλοντα. Ἡ στιχουργία ἐπομένως ἐστὶ μέρος τῆς μουσικῆς, ἥτις τὸ αὐτὸ πρόβλημα προτίθεται ὡς πρὸς τοὺς τόνους ἐν γένει, καὶ ὅτε δὲν ἀποτελοῦσι λέξεις· ἔστιν ὁμῶς μάλλον περιωρισμένη ἢ ἡ μουσικὴ, καὶ διαφέρει αὐτῆς κατὰ τοῦτο, ὅτι αὕτη μὲν θεωρεῖ τὸν τόνον ὑπὸ τὴν ἐποψὴν πάντων αὐτοῦ τῶν κατηγορουμένων, ἡ δὲ στιχουργία ἑνὸς καὶ μόνου.

Ὁ τόνος εἶναι προϊόν τῶν δονήσεων τοῦ ἀέρος, ἐπενεργοῦντος ἐπὶ τοῦ ἀκουστικοῦ ἡμῶν τυμπάνου· αἱ δὲ δονήσεις δύνανται τριχῶς νὰ διαφέρωσι, καὶ ἐπομένως τριπλῇ ἐστὶ τῶν τόνων ἡ διάκρισις. 1) Ἐντὸς δεδομένου χρονικοῦ διαστήματος δύνανται νὰ παραχθῶσι δονήσεις περισσότεραι ἢ ὀλιγώτεραι. Ὁ τόνος ὅστις παραχέται ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει εἶναι, καθ' ἣν ἐπὶ τῆς ἀκοῆς ἡμῶν ἀποτελεῖ ἐντύπωσιν, ὀξύτερος τοῦ παραγομένου ἐν τῇ δευτέρᾳ. 2) Ἐκ δύο τόνων ὁ εἰς δύνανται, ἀδιακρίτως ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν δονήσεων, νὰ ἐξακολουθῇ δονῶν τὸν ἀέρα ἐπὶ πλείονα χρόνον ἢ ὁ ἕτερος. Ὁ πρῶτος εἶναι πρὸς τὴν ἀκοὴν ἡμῶν μακρότερος τοῦ δευτέρου. 3) Ἐκ δύο τόνων, τοῦ ἑνὸς αἱ δονήσεις δύνανται νὰ εἶναι βαθύτεραι ἢ τοῦ ἑτέρου. Ὁ πρότερος εἶναι ἐπὶ τῆς ἀκοῆς ἡμῶν σφοδρότερος ἢ τραχύτερος. Ἄλλων διαφορῶν δεκτικοὶ δὲν εἶναι οἱ τόνοι.

Τὰ δύο πρῶτα κατηγορούμενα συνδυαζόμενα ἀποτελοῦσι τὴν Μουσικὴν. Τὸ τρίτον συντείνει εἰς αὐτῆς τὴν ἐκτέλεσιν· τὸ δεύτερον δὲ μόνον εἶναι ἡ βῆσις τῆς στιχουργίας. Τῷ ὄντι αὕτη δὲν ἐξετάζει, ἂν τινες τόνοι ὑψηλότεροι ἄλλων, δὲν ἀπαιτεῖ φέρ' εἰπεῖν μίαν συλλαβὴν νὰ ἐκφέρηται κατὰ φῶα καὶ ἄλλη κατὰ σόλ, ὅπερ εἶναι πρόβλημα τῆς μουσικῆς, οὔτε μίαν νὰ προφέρηται δυνατώτερον τῆς ἄλλης, ὡς διδάσκαται ὁ ἑκφρασὴν θέλων νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἄσμαξ του, ἀλλὰ μόνον μίαν συλλαβὴν νὰ εἶναι διαρκειστέρα τῆς ἄλλης, καὶ νὰ εἶναι ἢ μὲν μακρά, ἢ δὲ βραχεῖα. Τοῦτο ῥητῶς λέγεται καὶ γενικῶς ἀναγνωρίζεται διὰ τὴν ἀρχαίαν μετρικὴν· διὰ τὴν νεωτέραν παρεγνωρίσθη ἐντελῶς, καὶ ὑπελήφθη ὅτι τὸν τότε ἐπικρατοῦντα χρόνον ἀντικατέστησεν ἑκτοτε ὁ τόνος. Ἡ παρεξήγησις δ' αὕτη προήλθεν ἐκ τοῦ ὅτι δὲν παρετηρήθη ὅτι ὁ τόνος, οὗ τὰ σημεῖα σήμερον μεταχειριζόμεθα (ὀξεῖαν, βαρεῖαν καὶ περισπωμένην), ἔχων ἄλλοτε μουσικὴν σημασίαν, σήμερον οὐδὲν ἕτερον

ἐκφράζει, ἢ δύναται νὰ ἐκφράζη ἐν τῇ προφορᾷ ἢ αὐτὸν τὸν χρόνον, μεταπεσόντα μόνον διὰ τῶν αἰώνων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἀπὸ ἄλλων εἰς ἄλλας συλλαβὰς, μακροτέρως δηλαδὴ προφερομένων ἐκείνων, αἵτινες ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ διεκρίνοντο μουσικῶς οὕτως εἶπαι ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ ἦσαν ἑξότεραι. Τοῦτου ἀπόδειξις ἐστὶ καὶ τὸ ὅτι μόνη, ὡς εἴπομεν, ἡ τοῦ χρόνου διαφορὰ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βᾶσις ματρικῇ ἢ στιχουργικῇ, καὶ τὸ ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εὐχρηστα εἶδη τῶν στίχων εἰσὶ καὶ παρ' ἡμῖν εὐχρηστα, τοὺς αὐτοὺς ἀκολουθοῦντα προσφθιγούσας κανόνας, ἀντικαταστάσεις τῶν τετονισμένων λεγομένων συλλαβῶν, ἀντὶ τῶν λεγομένων μακρῶν.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ στιχουργία στηρίζεται ἐπὶ τῆς κανονικῆς ἁλληλουχίας τῶν μακρῶν καὶ βραχειῶν (τῶν τετονισμένων καὶ ἀτονίστων) συλλαβῶν. Πῶς δὲ λέγεται ὁ ἀπλούστατος συνδυασμὸς μιᾶς ἢ πλειόνων μακρῶν μετὰ μιᾶς ἢ πλειόνων βραχειῶν συλλαβῶν. Ἀλλ' ἐνταῦθα πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι αἱ μακρὰὶ συλλαβαὶ ἦσαν πολὺ συνεχέστεραι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ ἢ ἐν τῇ νεωτέρᾳ, ἥτις ἐν ἐκάστη λέξει ἔχει μόνον μίαν, καὶ τὸ πολὺ, σπανίως, δύο (τετονισμένας). Διὰ τοῦτο πόδες οἷος ὁ Σπονδαῖος (- -), καὶ ἔτι μᾶλλον οἷος ὁ Μολοσσός (- - -), εἰσὶ σπανιώτατοι ἐν τῇ νῆα γλώσσῃ, ὡς καὶ τὰ μέτρα τὰ ἐπ' αὐτῶν στηρίζόμενα.

Κοινότατοί δ' εἰσιν οἱ συνδυασμοὶ μιᾶς μακρᾶς ἐλκούσης κατόπιν μίαν βραχεῖαν (τροχαῖος - υ); ἢ δύο βραχείας (δάκτυλος - υυ); μιᾶς βραχείας πιπτούσης εἰς μίαν μακράν (ἱαμβος - υ), ἢ δύο βραχειῶν ὁμοίως (ἀνάπαιστος υυ-), ἢ μιᾶς μακρᾶς μετὰ δύο βραχειῶν (ἀμφίβραχος υ-υ), ἢ μιᾶς βραχείας μετὰ δύο μακρῶν (Κρητικὸς - υ-), σπάνιος οὗτος, διὰ τὴν σύμπτωσιν τῶν μακρῶν κατὰ τὴν ἐκπνέλησιν του.

Διὰ τῶν ποδῶν τούτων συνετίθεντο τὰ κοινότατα τῶν ἀρχαίων μέτρων, ὧν τὰ πλεῖστά εἰσι καὶ παρ' ἡμῖν τὰ κοινὰ, ἥτοι τὸ ἱαμβικόν, τὸ τροχαϊκόν, τὸ ἀναπαιστικόν, τὸ δακτυλικόν. Διαφορὰ δὲ σχεδὸν ἄλλη δὲν ὑπάρχει μετὰ τῶν ἀρχαίων καὶ νέων, ἢ ὅτι τότε μετὰ τῶν ἐπικρατούντων ποδῶν πρενεῖρον πρὸς ποικιλίαν οὐς ἡμεῖς σχεδὸν δὲν ἔχομεν, καὶ διὰ τοῦτο ἢ μεταχειριζόμεθα τοὺς πόδας καθαρούς, ἢ, εἰς τοὺς δισυλλάβους (ἱαμβοὶ καὶ τροχαῖοι) ἀντὶ τοῦ βαρέως ἰσομεροῦς (σπονδαίου - -) μεταχειριζόμεθα τὸν ἐλαφρὸν ἰσομερῆ πυρρίχιον (- υ).

Ἰδῶμεν δὲ πῶς λεπτομερέστερον τὰ διάφορα εἶδη τῶν στίχων:

α' Ἰαμβικοί. Οὗτοι καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ παρ' ἡμῖν μετροῦνται κατὰ διπηδίαν, δηλαδὴ, ἐκ δύο ἱαμβῶν ὁμοῦ λαμβανομένων, ὁ εἰς μόνος πρέπει νὰ εἶναι ἀναγκασίως ἱαμβος, ὁ δὲ ἄλλος δύναται νὰ εἶναι καὶ σπονδαῖος, ἢ καὶ ν' ἀναλύῃ εἴτε σπονδαῖος εἶναι εἴτε ἱαμβος εἰς δύο βραχείας ἐκατέρην τῶν μακρῶν. Ὁ ἁρμονικὸς λόγος τῆς κατὰ διπηδίαν ταύτης μετρήσεως, ἥτοι τῆς ἀντικαταστάσεως σπονδαίου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, πυρρίχιου παρ' ἡμῖν, ἀντὶ

ένος τῶν δύο ἰάμβων, συνίσταται εἰς τὴν μικρότητα τοῦ ποδός, ὅστις ἂν ἔπρεπεν ἀκριβῶς νὰ ἐπαναλαμβάνηται, θ' ἀποτελεῖ μέτρον ἀφορήτως μονότονον, ἐν ᾧ πᾶσα τετάρτη συλλαβὴ εὔσαι μικρὰ, ἀρκεῖ πληρέστατα ἵνα δώσῃ εἰς τὸν στίχον τὸν ἰαμβικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ ἐπειδὴ δύο μόναι συλλαβαὶ ἀποτελοῦσι τὸν πόδα, εὐκόλως εἰς τὸν σπονδαῖον ἢ πρώτη ὀλίγον βραχυνομένη, ἔλκεται ὑπὸ τῆς δευτέρας ἢ εἰς τὸν πυρρίχιον, ἢ δευτέρῃ ὀλίγον μηχυνομένη, ἔλκει τὴν πρώτην καὶ ἀποτελεῖ τὸν ἰαμβόν. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις κατ' ἀρχὰς ἔπρεπεν ἰαμβος νὰ εἶναι πάντοτε ὁ δεύτερος τῆς διποδίας ποῦς· ἔπειτα ἐξέκλινον τῆς αὐστηρότητος ταύτης. Παρ' ἡμῖν, ἐπειδὴ χρῆσιν δὲν ποιοῦμεθα τῆς ἄλλης ἐλευθερίας ὡς πρὸς τὴν ἀνάλυσιν τῶν μακρῶν, ἥτις κινδυνεύει ν' ἀλλοιώσῃ τοῦ στίχου τὸν χαρακτῆρα ἂν κατὰ χρῆσιν αὐτῆς γίνεται, διὰ τοῦτο δυνάμεθα ἀδιαφόρως ἐκάτερον τῶν ποδῶν νὰ ἔχωμεν ἰαμβόν, τὸν δ' ἄλλον πυρρίχιον, καθ' ὅσον καὶ πρῶτος ἂν εἶναι ὁ ἰαμβος, ἢ μακρὰ συλλαβὴ κέκτηται ἱκανὴν δύναμιν ὥστε νὰ παρασύρῃ τὰς δύο ἐπομένους βραχείας, ὡς τοῦτο γίνεται εἰς τὸν δάκτυλον. Ἔστω καθαρὸς μὲν ἰαμβος (τετράμετρος) θὰ ἦτον: *παντοῦ χαρὰ, παντοῦ χοροί, παντοῦ χλωρὰ λουλούδια* (υ-υ-, υ-υ-, υ-υ-, υ-υ), στίχος οὗ ἡ ἐπανάληψις θὰ ἦτο τῆς ἐσχάτης μονοτονίας· οὐχ ἦττον δ' ἀκριβῆς, ἀλλὰ ποικιλώτερος εἶναι ὁ: *Πρὸς τὴν πηγὴν τῶν ἀγαθῶν ἀναπτέρω τὸν νοῦν μου* (υ-υ-, υ-υ-, υ-υ-, υ-υ), ὡς καὶ ὁ: *Ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς πρώτης τοῦ μαῖου* (υ-υ-, υ-υ-, υ-υ-, υ-υ), ὅπου παρατηρεῖται ὅτι, ὡς καὶ παρὰ ταῖς ἀρχαίους, ὁ προτελευταῖος ποῦς τοῦ στίχου πρέπει ἀφεύκτως νὰ εἶναι ἰαμβος, διότι ἄλλως ἢ τελευταία διποδία στερεῖται ἰάμβου, ἐπομένως τοῦ χαρακτῆρος ὅστις ἐστὶν ἀπκράιτητος. Ἡ ἀνάμιξις δὲ ἰάμβων καὶ πυρρίχιων δίδει ποικιλίαν καὶ ζωηρότητα εἰς τὸν στίχον.

Ἐτέρα τις παρατήρησις εἶναι ἐνταῦθα ἀναγκαία, ὅτι ἡ μακρὰ ἐν θέσει (ἦτοι ἐν ἰάμβῳ εἰς τὴν δευτέραν συλλαβὴν) ἔχει τοσαύτην δύναμιν ὥστε νὰ ἔλκη οὐ μόνον τὰς δύο βραχείας ἀς τυχὸν ἔχει ὁ προηγούμενος ποῦς, ἀλλὰ προσέτι καὶ ἂν συμπέσῃ μακρὰ νὰ εἶναι ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν, δηλαδή ἂν ὁ προηγούμενος ποῦς εἶναι τροχαῖος ἀντὶ ἰάμβου ἢ πυρρίχιου. Ἡ τοιαύτη μακρὰ συλλαβὴ κατέχουσα θέσιν βραχείας, καὶ βραχέως σχεδὸν προσφερομένη ἦτο καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις γνωστὴ, καὶ ἐλέγετο ἄλογος. Ἡ ἄλογος ὁμως συλλαβὴ δὲν δύναται ἐπίσης νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸν δεύτερον πόδα τῆς διποδίας, δηλαδή ὁ δεύτερος οὗτος ποῦς νὰ εἶναι τροχαῖος ἀντὶ ἰάμβου ἢ πυρρίχιου. Οὕτω φέρ' εἰπεῖν ὁ στίχος: *«ὅταν τραχὺς πνέῃ βορρᾶς, πίπτει χιών παχεῖα»* (υ-υ-, υ-υ-, υ-υ-, υ-υ) χωρὶς νὰ ἔχῃ πολλὴν εὐφωνίαν, δὲν εἶναι καὶ παράττος· ἐν ᾧ τιθεμένων ἐν ταῖς διποδίαις τῶν τροχαίων ἐν τῇ δευτέρᾳ θέσει, ὁ στίχος ἀποδίδει ἀδύνατος, εἶον: *«τραχὺς δταν βορρᾶς πνέῃ, πίπτει χιών παχεῖα»* (υ-υ-, υ-υ-, υ-υ-, υ-υ), καὶ ἂν τὸ αὐτὸ γίνῃ ὡς πρὸς πᾶσας τὰς διποδίας, εἶον: *«τραχὺς δταν βορρᾶς*

πρῶτη, χιῶν πίπτει ὡς τὰ βουτὰν (— —, — —, — —, — —), τότε ὁ χαρακτὴρ τοῦ στίχου μεταβάλλεται εἰς τροχαϊκόν, περὶ οὗ κατωτέρω.

Ὅταν ὁ πρῶτος ποῦς τῆς διποδίας εἴναι ἀντὶ ἱαμβοῦ τροχαῖος, τότε ὁ δεύτερος ποῦς δύναται νὰ εἴναι καὶ πυρρίχιος, ἀλλ' ἐπὶ μόνῳ τῷ ὅρῳ τοῦ νὰ ἔπαται ἀμέσως ἱαμβος· διότι τότε αἱ μὲν μετὰ τὴν πρώτην μακρὰν (τοῦ τροχαίου) ἐπόμεναι δύο βραχεῖαι συλλαβαὶ ἔλκονται ὑπ' αὐτῆς ὡς εἰς δάκτυλον, αἱ δ' ἄλλαι δύο βραχεῖαι καταλήγουσιν εἰς τὴν μακρὰν τοῦ ἱαμβοῦ ὡς εἰς ἀνάπαιστον, ἐν ᾧ ἂν μὲν εἶπετο πυρρίχιος, θὰ ἦσαν πέντε ἀλλεπάλληλοι βραχεῖαι συλλαβαί, μὴ ἀποτελοῦσαι μετρικὸν πόδα, ἂν δὲ τροχαῖος, ὁ στίχος θὰ μετεβάλλετο εἰς τροχαϊκόν. Οὕτω καλῶς ἔχει ὁ στίχος: «ἀνέρη ἀνεμοφόρητα τὸν οὐρανὸν καλύπτουν» (— — —, — — —, — — —, — — —). Δύναται δὲ μία διποδία νὰ σύγκειται καὶ ἐκ μόνων πυρρίχιων, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ ἢ μετ' αὐτὴν νὰ μὴ ἄρχεται ἀπὸ τροχαίου, καὶ νὰ περιέχῃ ἀφεύκτως ἓνα ἱαμβον οἶον: «Ἀγαιῶκαταβαίνομεν καὶ συμπεριπατοῦμεν» (— — —, — — —, — — —, — — —).

Τὸ συμπέρασμα τούτων εἶναι ὅτι, ἕνεκα τῆς φύσεως τῶν τόνων, οἱ ἱαμβοὶ μετροῦνται κατὰ διποδίαν, καὶ ἐν ἐκάστη διποδίᾳ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ εἰς ἱαμβος, ὁ δεύτερος ποῦς ἂν ὁ πρῶτος εἴναι τροχαῖος, ὅσκις δὲ μία διποδία σύγκειται ἐκ μόνων πυρρίχιων, ὁ ἱαμβος πρέπει νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὴν μετ' αὐτήν. Πᾶς στίχος παρὰ τοὺς ὅρους τούτους συντεταγμένος, εἶναι παράττος καὶ ἐσφαλμένος. Εἰς δὲ τοὺς δυσκολαίνοντας πρὸς κανόνες, καὶ ἐρωτῶντας ἂν αὐτοὺς ἐδιδάχθησαν ποτε ὁ Ζαλοκώστας ἢ ὁ Παράσχος, ἀποκρινόμεθα, ναί· ἀλλ' ὁ διδάσκαλος αὐτῶν ἦτον ὁ ἀνώτατος πάντων, ἡ φύσις, καὶ ἡ ἰδίᾳ αὐτῶν εὐφυΐα, ἢ ἀντιλαμβάνομένη τῶν ἀλκυνθάστων νόμων τῆς φύσεως.

Οἱ ἱαμβικοὶ στίχοι δύνανται νὰ σύγκεινται ἐκ περισσωτέρων ἢ ὀλιγοτέρων διποδιῶν ἢ μέτρων. Οἱ ἐπισημότεροι παρ' ἡμῶν εἶναι δύο· 1) ὁ τετράμετρος· 2) ὁ τρίμετρος.

1) Ὁ τετράμετρος δύναται νὰ εἴναι ἢ ἀκατάληκτος, δηλαδὴ ἔχων τέσσαρας διποδίας πλήρεις (— — —, — — —, — — —, — — —), ἢ καταληκτικός, ἦτοι ἔχων τὴν τελευταίαν διποδίαν κολοβὴν κατὰ μίαν συλλαβὴν (— — —, — — —, — — —, — — —). Κατ' ἀμφοτέρους τοὺς τύπους ἦτον ἐν χρήσει πολλὰκις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δραματικοῖς, ἰδίως δὲ κατὰ τὸν δεύτερον παρέμεινε παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, καὶ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ὡς ὁ κοινότατος πάντων, ἀντικαταστήσας τὸν ἀρχαῖον ἡρωϊκόν. Ἐν τῷ ἀκατάληκτῳ, ἐπειδὴ τὸν τελευταῖον ἱαμβον δύναται, ὡς προεῖρέθη, ν' ἀντικαταστήσῃ πυρρίχιος, ἡ τελευταία συλλαβὴ εἶναι διὰ τοῦτο ἀδιάφορος, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι μετρικοί, δηλαδὴ κατὰ βούλησιν ἢ μακρὰ ἢ βραχεῖα, καὶ ὁ τύπος τοῦ στίχου — — —, — — —, — — —, — — —.

Ἐπεκράτησε δ' ὁ καταληκτικός στίχος τοῦ ἀκατάληκτου, διότι, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τῆς τελευταίας συλλαβῆς, ἀπολήγει εἰς τροχαῖον, ὅστις διακ-

κόπτει τὴν μονοτονίαν τῆς ἀδιακόπου τῶν ἰαμβίων ἀλληλουχίας. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ συνέχεια ἐπὶ τὰ ἀλλεπαλλήλων ἰαμβίων εἶναι ὀχληρὰ διὰ τὴν προφορὰν καὶ διὰ τὴν ἀκοήν, μὴ ἀνεχομένην ὡς ἀρμονικὴν μονάδα περισσώτερον τῶν δύο διποδίων, καὶ φθασμένην ἀποτελεῖ ἁρμονίαν. Τοῦτου ἕνεκα εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃ ὁ τετράμετρος τομήν. Αὕτη δὲ πρέπει, ἡ καὶ ὀρθότατον εἶναι, νὰ τέμνῃ τὸν στίχον κατὰ τὸ μέσον, (υ-υυ, υ-υ-||υ-υ-, υ-υ) εἰς τὸ τέλος τῆς δευτέρας διποδίας· διότι ἂν μὲν τὸν τόμον μίαν συλλαβὴν πρὶν, περιέχει τὸ δεύτερον κῶλον περισσώτερον τῶν δύο τροχαϊκῶν διποδίων, ἂν δὲ μίαν συλλαβὴν ἔπειτα, περιέχει τὸ πρῶτον κῶλον περισσώτερον τῶν δύο ἰαμβικῶν, καὶ προσέτι τὸ αἰσθητὸν διὰ τοῦ πρώτου μακροῦ κώλου συνηθίσαν εἰς τὸν ἰαμβικὸν ῥυθμὸν, δυσκρεσταίται μεταβάλλον αἴρνης διὰ τῆς τοιαύτης τομῆς εἰς τὸν τροχαϊκόν. Οὗτος εἶναι ὁ φυσικὸς λόγος τῆς τομῆς καὶ τῆς θέσεως αὐτῆς. Δι' αὐτῆς ὁ στίχος ἀρμονικῶς διαιρεῖται δίχα, καὶ τὸ πρῶτον μὲν μέρος αὐτοῦ περιέχει δύο ἰαμβικὰς διποδίας, τὸ δὲ δεύτερον, μίαν καὶ τρεῖς τέταρτα, ἔχον τροχαϊκὴν κατὰληξιν, ἡ καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς μία καὶ ἡμισία τροχαϊκὴ διποδία, συνδεομένη μετὰ τῶν ἰαμβικῶν διὰ μιᾶς συλλαβῆς ἥτις ἀποτελεῖ τὴν ἐπ' αὐτῶν μετάθεσιν.

2) Ὁ τρίμετρος ἦν ὁ προσφιλέστερος στίχος τῶν ἀρχαίων δραματουργῶν, καὶ παρέμεινε καὶ εἰς τινὰ τῶν δημοτικῶν ἡμῶν ἀσμάτων, ὡς τὸ : «Ἐβγήκακ τὰ καράβια τὰ Ζαγορζαράκ». Δι' οὗς δὲ λόγους καὶ εἰς τὸν τετράμετρον, εἶναι καὶ εἰς αὐτὸν ἡ τελευταία συλλαβὴ ἀδιάφορος (α' Ἀλὴ πασὰς προβαίνει ἀπ' τὰ Γιάννινα), καὶ πρέπει καὶ αὐτός νὰ ἔχῃ τομήν, διὰ νὰ μὴ ἀποβαίνει εἰς ἄρρυθμον συνέχειαν ἐξ ἰαμβίων. Φυσικὸν δ' εἶναι προσέτι νὰ ἔχῃ αὐτὴν ἐν τῇ μέσῃ διποδίᾳ, διότι εἰς μίαν τῶν ἄλλων ἂν τὴν ἔχῃ, ἐκ τῶν δύο κώλων τὸ ἐν εἴη ὑπὲρ τὰς δύο διποδίας, δηλαδὴ ἔσται μακρότερον ἀφ' ὅ,τι ἡ ἁρμονία ἀπαιτεῖ, τὸ δ' ἕτερον ἔσται δυσαναλόγως βραχύτατον.

Ἀλλ' ἡ μέση διποδία δύναται κατὰ τρεῖς θέσεις νὰ τμηθῇ, ἡ μεταξὺ τῶν δύο ποδῶν αὐτῆς, ἡ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δευτέρου ἡ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πρώτου. Ἡ πρώτη τῶν τομῶν τούτων εἶναι ἐντελὴς ἐσφαλμένη, διότι διαιρεῖ τὸν στίχον ἀκριβῶς εἰς δύο ἴσα μέρη, (υ-υ-, υ-||υ-, υ-υ-), ὧν ἑκάτερον ἔχει ἀνὰ τρεῖς ἰαμβούς, ἐπομένως οὐδόλως διακόπτει τὴν μονοτονον καὶ παντὸς ῥυθμοῦ ἐστερημένην συνέχειαν τῶν ἰαμβίων, δι' ὃ καὶ οὐδέποτε οὔτε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οὔτε ἐν τοῖς δημοτικοῖς ἡμῶν ἔπρασιν ἀπαντᾷται. Ἡ δὲ δευτέρα τομή, ἡ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δευτέρου τῆς διποδίας ποδός, (υ-υ-υ-||-, υ-υ-), ἐλέγετο καθ' ἐφθήμερον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, καὶ διαιρεῖ τὸν στίχον εἰς κῶλον μιᾶς καὶ ἡμισίας ἰαμβικῆς διποδίας, μετὰ μιᾶς συλλαβῆς προσέτι, δι' ἧς τὸ κῶλον περατοῦται τροχαϊκῶς, καὶ γίνεται ἡ μετάθεσις εἰς τὸ δεύτερον κῶλον, τὸ περιέχον δύο τροχαίους καὶ ἡμισίον, καὶ λήγον ἐπομένως διὰ τὸ ἀδιάφορον τῆς τελευταίας, ἡ εἰς ἰαμβὸν ἡ εἰς δάκτυλον. Οὕτω τέμνονται πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ τρίμετροι τῶν ἡμετέρων δὴ

μετρίων ᾠδῶν, οἵτινες, ὠρισμένοι ὄντες εἰς τὸ νᾶ προσάπτωνται πρὸς ὀρχήσιν, ἀπαιτεῖται διὰ τοῦτο νᾶ ἔχωσι ταύτην τὴν ἀκριβῆ τοῦ ρυθμοῦ ταυτότητα.

Ἄλλ' οὐδεὶς φυσικὸς λόγος ὑπάρχει κωλύων τὸν στίχον τοῦτον νᾶ τέμνηται καὶ ἐντὸς τοῦ πρώτου ποδὸς τῆς δευτέρας διποδίας (υ-υ-, υ||-υ-, υ-υ), διότι καὶ οὕτως οὐδέτερον τῶν κῶλων περιέχει οὐδὲ καὶ δύο πλήρεις διποδίας, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον μίαν ἱαμβικὴν διποδίαν μετὰ συλλαβῆς διδούσης αὐτῇ τροχαϊκὴν κατὰληξιν, καὶ χρησιμευούσης εἰς μετάθεσιν εἰς τὸ δεύτερον κῶλον, ἔχων $1 \frac{3}{4}$ διποδίας τροχαϊκᾶς, μετὰ καταλήξεως ἐπίσης ἱαμβικῆς ἢ δακτυλικῆς. Καὶ τὴν τομὴν ταύτην μετεχειρίζοντο ἐπίσης ὡς καὶ τὴν προηγουμένην οἱ ἀρχαῖοι, καλοῦντες αὐτὴν πενθημιμερῆ· ἐπίσης δυνάμεθα καὶ πρέπει νᾶ τὴν ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς, ὅπου μάλιστα δὲν πρόκειται περὶ ᾠδῶν ἀπαιτούντων ἀκριβῆ ἐπάνοδον τῶν αὐτῶν ρυθμῶν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐλευθερωτέρου δραματικοῦ διαλόγου.

Τὸν στίχον τοῦτον δικαίως οἱ ἀρχαῖοι παρεδέχθησαν καὶ ἐνδοξον ἀνέδειξαν εἰς τὸ δράμα, καὶ εὐλόγως καὶ ἡμεῖς κατ' αὐτοῦ τὸν εἰσάγομεν, διότι ἐνεκα τῆς διπλῆς τομῆς, τῆς διπλῆς τοῦ καταλήξεως, τῆς εἰς ἱαμβικὸν καὶ τροχαϊκὸν κῶλον διαιρέσεως, τῆς ἀντικαταστάσεως πυρρίχου καὶ ἐνίοτε καὶ τροχαίου ἀντὶ ἱαμβοῦ ἐντὸς τῶν προρρήθέντων ὁρίων, ἀποβαίνει ὁ ποικιλώτατος τῶν στίχων καὶ συγχρόνως ὁ ἀρμονικώτατος· ἐν ᾧ ἡ παράβλεψις τῶν φυσικῶν αὐτοῦ νόμων, ἡ ἑλλειψις φέρ' εἰπεῖν τῆς τομῆς, ἡ ἡ τομὴ ἐν τῷ μέσῳ, καθιστῶσιν αὐτὸν ἀηδῶς μονότονον καὶ ἀρρυθμότερον τῆς ἀρρυθμοτάτης πεζῆς φράσεως.

6' Τροχαϊκός. Ὁ τροχαῖος εἶναι ἀκριβῶς ὁ ἀντίστοιχος τοῦ ἱαμβοῦ, ἔχων μακρὰν πρὸ βραχείας (—υ), ὡς ἐκαῖνος ἔχει βραχείαν πρὸ μακράς. Ὅ,τι λοιπὸν περὶ ἐκαίνου ἐρρήθη ἐφαρμόζεται ἀναλόγως καὶ εἰς αὐτόν· ἦτοι καὶ οὗτος μετρεῖται κατὰ διποδίαν· καὶ παρ' αὐτῷ τὸν ἕνα τροχαῖον τῆς διποδίας δύναται ν' ἀντικαθιστᾷ πυρρίχιος (π. χ. «Χώρα μεγαλοφυίας εἰς τοὺς κόλπους σου τὸ πάλαι» —υυ, υυ—, υυ—υ, υυ—υ). Τοῦτο δὲ δὲν δύναται νᾶ γίνη ὡς πρὸς τὸν τελευταῖον πόδα τῶν ἀκαταλήκτων στίχων, διότι τότε ἡ μακρὰ τοῦ προηγουμένου τροχαίου θὰ ἔχη τρεῖς βραχείας κατόπιν τῆς, αἱ δὲν δύναται νᾶ ἔλκῃ. Δύναται δὲ καὶ δύο πυρρίχιοι νᾶ ἔκωνται ἐκλληλῶς, ἂν μετ' αὐτοῦς ἀμέσως ἔρχεται τροχαῖος, (οἶον: «καὶ τυραννοκτόνον ἔλφος» —υυ, —υ—). «ὅταν περιφερομένη» —υυ, —υ—). Ὁμοίως δὲ καὶ ἱαμβὸς δύναται ν' ἀντικατασταθῇ ἀντὶ ἐνὸς τῶν τροχαίων, ἀλλὰ πάντοτε τοῦ πρώτου τῆς διποδίας (οἶον «τὴν γῆν παίξας, τὴν γῆν χάσας» υ— —υ, —υ—) τοῦ δευτέρου ὅντος ἀναγκάως τροχαίου. Ἄν ἐξ ἐναντίας ὁ δεύτερος ποὺς εἶναι ὁ ἱαμβός (οἶον: «παίξας τὴν γῆν, χάσας τὴν γῆν» —υ—, —υ—), ὁ στίχος μεταπίπτει εἰς ἱαμβικόν.

Καὶ τῶν τροχαϊκῶν στίχων ὁ ἐπισημώτατος εἶναι ὁ τετραμέτρος, ἢ ἀκατά-

ληκτος (ὡς τοῦ Ἀλ. Σούτσου ὁ Περιπλανώμενος καὶ ἄλλα, ὡς τὸ Ἀπὸ
 ῥυπαρῶν χειλίων), ἔχει τὸ ἐλάττωμα μεγίστης μονοτονίας, διότι οἱ τρο-
 χαιοὶ ἐξακολουθοῦσι δι' ὅλου τοῦ ποιήματος ἄνευ οὐδεμιᾶς διακοπῆς ἢ ποι-
 κιλίας, ἢ καταληκτικός (οἷον : «Δίδουσά μοι χθές ἡ φήμη ἐν πτερόν της
 ἐλαφρόν» -υ-υ, -υ-υ-υ-υ, -υ^κ), πολὺ ἀνώτερος ἐκείνου, διότι καταλήγει
 ἱαμβικῶς διακόπτων τὴν σειράν τῶν τροχαίων, καὶ διότι τῆς μακρᾶς τοῦ
 προηγούμενου τροχαίου ἐχούσης μόνον δύο συλλαβὰς μετ' αὐτήν, οὐδὲν
 ἐμποδίζει νὰ εἶναι ὁ τελευταῖος ποὺς κολοβὸς πυρρίχιος, ἐπομένως ἡ τελευ-
 ταία συλλαβὴ ἀδιάφορος, καὶ ὁ στίχος νὰ δύναται νὰ καταλήξῃ οὐ μόνον
 ἱαμβικῶς, ἀλλὰ καὶ δακτυλικῶς (-υ-υ, -υ^κ) οἷον «ἦρωες ἐξάκουστοι»
 ἢ «ἦρωες ἐξάκουστοι». Καὶ ἡ ταμὴ δὲ εἰς τὸν τροχαϊκὸν τετράμετρον γίνε-
 ται εἰς τὸ μέσον, δι' ὃν λόγον καὶ εἰς τὸν ἱαμβικόν.

Καὶ τρίμετροι τροχαϊκοὶ ὑπάρχουσι, τιμώμενοι ὡς οἱ ἱαμβικοὶ διὰ τοὺς αὐ-
 τοὺς λόγους, ἀλλὰ κυρίως μόνον εἰς τὴν πενθημιμερῆ ταμὴν ἤχοῦσιν εὐαρέ-
 στως (π. χ. «Κάτω 'ς τὸ γαλὸν, 'ς τὸ πέρα περιγιάλει», -υ-υ, -||-υ-υ, -υ-υ^κ)
 καὶ μόνον εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν εἰσὶν ἐνίοτε χρήσιμοι, διότι στεροῦνται
 πολλῶν ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων τῶν ἱαμβικῶν.

γ' Δακτυλικός. Ὁ δάκτυλος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦν κυρίως ἐν χρήσει εἰς
 τὸν ἠρωϊκὸν ἑξαμέτρον καὶ εἰς τὸν ἐλεγειακὸν πεντάμετρον. Ἐμμετρεῖτο δὲ
 κατὰ μονοποδία, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἐκ δύο δακτύλων ὁ εἰς δὲν ἐδύνατο
 νὰ εἶναι ἄλλος τις ποὺς, ὡς παρὰ τοῖς ἱάμβοις καὶ τοῖς τροχαίοις, διὰ τὸν
 λόγον ὅτι ὅν ἡ πρώτη, ἡ μακρὰ, ἦτο καὶ αὕτῃ βραχεῖα, ἡ ἐκατέρα τῶν
 βραχειῶν ἦτοι ἄλογος, δηλαδὴ μακρὰ βραχύτερον προφερομένη, ἡ πρώτη
 εἰς οὐδετέρην τῶν περιστάσεων θὰ εἶχεν ἱκανὴν δύναμιν ὥστε νὰ ἔλξῃ τὰς
 δύο ἐπομένας. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαιότεροι τῶν ἑξαμέτρων συνέκειντο ἐκ μόνων
 δακτύλων, πλὴν, ἐννοεῖται, τοῦ ἑκτου ποδός, ὅστις εἶναι δάκτυλος κολοβὸς
 ἢ ἱάμβος· διότι χωρὶς τούτου ὁλόκληρον τὸ ποίημα θὰ ἦτον ἀδιάκοπος συνέ-
 χεια δακτύλων, καὶ ἐπομένως θὰ ἐστερεῖτο πάσης ἁρμονίας.

Ἀλλὰ ταχέως ἠσθάνθη ὁ στιχουργὸς ὅτι τοιοῦτος στίχος, ἔχων πέντε ἀλ-
 λεπαλλήλους δακτύλους, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ποικιλίας, ἦτο λίαν μονότονος
 καὶ πτωχὸς προσέτι, διότι πλεῖτται λέξεις τῆς γλώττης δὲν ἐδύναντο νὰ
 καμφθῶσιν εἰς τοῦτο τὸ μέτρον. Τοῦτου ἕνεκα, ὡς στιχουργικὴν ἐλευθερίαν,
 ἀνέμιξαν ἐνωρὶς μετὰ τῶν δακτύλων τὸν σπονδαῖον, ὅστις μετὰ τὴν πρώτην
 μακρὰν ἔχει δευτέρην μακρὰν πάλιν, ἀντιπτοιχοῦσαν κατὰ τὴν προφορὰν
 σχεδὸν πρὸς δύο βραχεῖας. Ἐπειδὴ ὁμῶς παρ' ἡμῖν, ὡς εἵπομεν, αἱ μακραὶ
 εἰσι πολὺ σπικνιώτεροι, καὶ δὲν ἀπαντῶνται εἰμὴ κατ' ἐξάίρεσιν δύο εἰς τὴν
 αὐτὴν λέξιν, ποτὲ δ' ἀλλεπαλλήλως, διὰ τοῦτο ὁ σπονδαῖος σχεδὸν ἐντε-
 λῶς μᾶς ἐλλείπει, καὶ ἐπομένως τοὺς δακτυλικοὺς στίχους, τοὺς ἑξαμέτρους
 δηλαδὴ, δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν εἰμὴ δυσκάμπτους καὶ μονότονους, ὅποιοι
 εἶναι οἱ πανάρχαιοι ἐκεῖνοι. Ὁ στίχος λοιπὸν οὗτος ἔσται πάντοτε τεχνητὸς

παρ' ἡμῶν καὶ ἐναντίας εἰς τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης κατὰ τὴν νῦν προφορὰν αὐτῆς. Δυνάμεθα βεβαίως ἐνίστα νὰ τὸν μιμώμεθα ἀπὸ τῶν ἀρχαίων, ἰδίως εἰς συνθέσεις μικρᾶς ἐκτάσεως· ἀλλὰ τότε πρέπει νὰ τὸν ἀντιγράψωμεν πιστῶς ὡς πρὸς τοὺς νόμους τῶν τομῶν αὐτοῦ εἰς πενθήμερες καὶ ἑφθήμερες· ἄλλως στερεῖται πάσης ἁρμονίας, καὶ ὁ πεζὺς λόγος εἶναι πολὺ αὐτοῦ προτιμότερος.

δ' Ἀναπαιστικός. Εἰς τὸν ἀνάπαιστον δὲν ἔλκει, ὡς εἰς τὸν δάκτυλον, ἡ μακρὰ συλλαβὴ τὰς δύο βραχείας πρὸς ἑαυτήν, ἀλλ' αἱ δύο βραχεῖαι φέρονται πρὸς τὴν μακράν, καταπίπτουσιν εἰς αὐτήν· διὰ τοῦτο τὸ μέτρον εἶναι μᾶλλον ῥέον καὶ εὐκίνητότερον, καὶ οἱ ἀρχαῖοι περισσοτέρας ἐλευθερίας ἐλάμβανον ὡς πρὸς αὐτὸ, ὥστε καὶ κατὰ διποδίαν τὸ ἐμέτρουν· δηλαδὴ ἐκ τῶν δύο ἀναπαιστων τὸν ἕνα ἀντικαθίστων δι' ἄλλου τινὸς συγγενοῦς ποδός, ἢ δι' ἀναπαιστού, ἢ διὰ δακτύλου, ἢ διὰ διαφόρου τῶν μακρῶν ἀναλύσεως, μεταχειριζόμενοι τὸν στίχον ἰδίως εἰς τὰς λυρικὰς ποιήσεις· ὁ δ' Ἀριστοφάνης, κατὰ κανονικότερον σχῆμα τὸν μετεχειρίσθη καὶ εἰς τῶν Χορῶν τοῦ τὰς Παρὰβόλαις. Παρ' ἡμῶν ὅμως οὔτε ἡ χρῆσις τῶν πολλῶν μακρῶν εἶναι, ὡς εἴπομεν, δυνατὴ, οὔτε ἐπομένως ἡ ἀνάλυσις αὐτῶν· διὰ τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ μεταχειριζώμεθα εἰς τὸ μέτρον τοῦτο εἰμὴ καθαρὸν τὸν ἀνάπαιστον, καὶ ἐπομένως πρέπει νὰ τὸν μετῶμεν κατὰ μονοποδίαν. Πρέπει δὲ οἱ ἀνάπαιστοι νὰ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐντελεῖς, διότι ἂν ἀντὶ ἀναπαιστού μεταχειρισθῶμεν τρίβραχυν, ἡ τελευταία συλλαβὴ δὲν δύναται νὰ εἶναι ἱκανῶς μακρὰ, ὥστε νὰ σύρῃ οὐχὶ μίαν, ἀλλὰ δύο προηγούμενας βραχείας. Ἐννοεῖται ὅτι τοῦτο θὰ ἦτο πολὺ ἐπικινητότερον σφάλμα εἰς τὸν δάκτυλον, ὅπου ἡ μακρὰ πρέπει νὰ ἐκλύσῃ πρὸς τὰς δύο βραχείας· ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἀνάπαιστον εἶναι τὸ ἐλάττωμα ἐπίσης φευκτέον, ἄλλως οἱ στίχοι ἀποβάνουσι χαλαροὶ καὶ ἄρρυθμοι. Διὰ τὴν μονοτονίαν δ' αὐτοῦ ὁ ἀνάπαιστος πρέπει νὰ χρησιμεύῃ μόνον εἰς βραχεῖς στίχους, ἢ εἰς βραχείας στιχηρὰς συνθέσεις. Ἡ μετὰ τῶν ἀναπαιστων ἀνάμιξις ἰάμβων, δηλαδὴ κολοβῶν ἀναπαιστων (— ἀντὶ —), ἥς πολλὴν χρῆσιν ποιῶνται φέρ' εἰπεῖν οἱ Γερμανοὶ εἰς τὴν στιχουργίαν των, δύναται βεβαίως νὰ γίνῃ, ἀλλ' ἄλλοιότ' τὸν χαρακτῆρα τοῦ στίχου.

ε' Ὁ ἀμφίβραχος εἶναι ποὺς οὗ εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν μόνον γίνεται χρῆσις, ἰδίως δὲ παρρηγήσεις μὴ ἐπιδεχόμενος, διότι στίχος ἐκ ποδῶν τοιούτων συγκείμενος δύναται νὰ θεωρηθῇ ἢ ὡς ἀναπαιστικός δι' ἰάμβου ἀρχόμενος, ἢ ὡς δακτυλικὸς ἔχων προτεταγμένην βραχεῖαν συλλαβήν.

Ὁ ὕλικός σκοπὸς τῆς στιχουργίας εἶναι νὰ διαθέτῃ τὰς λέξεις οὕτως, ὥστε διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν μακρῶν καὶ βραχέων, ἢ τοῦ τῶν διαφόρων ποδῶν, ν' ἀποτελῶσιν ἁρμονίαν παράγουσαν εὐάρεστον ἐντύπωσιν εἰς τὴν ἀκοήν. Εἰς τὴν φύσιν ὅμως τῆς ἀκοῆς ἐνυπάρχει ν' ἀντιλαμβάνηται μάλιστα εὐκρίτως τῆς ἁρμονίας ἢν παράγει· ἡ ἐπὶ πάλαι τῶν αὐτῶν ἢ συγγενῶν

ποδῶν, μετὰ τῶν ἀναγκαίων τομῶν πρὸς ἑλλειψίν τῆς μονοτονίας. Διὰ τοῦτο ἐν στιχουργικῇ συνθέσει, ἢ αἰφνιδία καὶ ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου μετάπτωσις ἀπὸ μέτρου εἰς μέτρον εἶναι ἐλάττωμα ῥιζικόν. Καὶ ὁμιλοῦμεν οὐχὶ περὶ τῶν ἀμαθῶν καὶ ἀδεξίων στιχομυγῶν, οἵτινες οὐδὲ τὴν γνῶσιν οὐδὲ τὴν αἰσθησίν τῶν μέτρων ἔχοντες, μεταπίπτουσιν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀφ' ἐνὸς εἶδους στίχου εἰς ἕτερον, ἀλλὰ περὶ ἐκείνων ὅσοι ἐν γνώσει καὶ ἐκ προθέσεως μεταβάλλουσι πολλάκις μέτρα ἐντὸς τῆς αὐτῆς συνθέσεως, ἢ καὶ μόνον ἀλλάσσουν τῶν στίχων τὸν συνδυασμόν· διότι καὶ ἄλλο ἂν ὄχι, τοῦλάχιστον ἀποδεικνύουσιν ἀδυναμίαν εἰς τὸ νὰ ἐξκολουθήσωσι καθ' ἣν ἀπ' ἀρχῆς παρεδέχθησαν τάξιν· εἶναι δὲ ἡ ἀδυναμία καταδίκη τοῦ ποιητοῦ, ὅστις ὑποτίθεται καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἀριστοτέχνης περὶ τὴν γλῶσσαν, καὶ ἐπομένως τὰ προϊόντα αὐτοῦ νὰ μὴ φαίνωνται ὑπ' αὐτῆς τᾶς ἀξιώσεις βεβιασμένα, ὡς τὴν γλυφίδα τοῦ Πραξιτέλους ἢ τοῦ Φειδίου δὲν φαίνεται βιάζουσα ἢ σκληρὰ ὕλη τοῦ μαρμάρου ἢ τοῦ χαλκοῦ. Τὸ ἐν ἡμῖν ἀρμονικὸν αἰσθητικόν, εἰς ἕνα ἄσπιζόμενον, δυσκρεστεῖται ὅταν αἰφνιδίως ἀποσπᾶται αὐτοῦ ἵνα εἰς ἄλλον ῥιφθῇ, καὶ ἐπομένως ἡ εὐάρεστος ἐν ἡμῖν ἐντύπωσις, ὁ σκοπὸς τῆς στιχουργίας, καταστρέφεται.

ς' Πολυσχημάτιστα. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ στιχουργικαὶ συνθέσεις αἵτινες ἄλλο προτίθενται παρὰ ν' ἀρέσκωσιν εἰς τὴν ἀκοὴν κατὰ τὴν ἀπλὴν ἀπαγγελίαν· ὁ πρῶτιστος αὐτῶν σκοπὸς ἐξ ἐναντίας εἶναι νὰ ἀδωνται, ἢ μάλλον νὰ προσάδωνται πρὸς μουσικὴν μελωδίαν. Αὗται λοιπὸν δὲν ἀρύονται τὴν ἐντύπωσιν ἣν πρόκειται νὰ παραγάγωσιν ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς Μουσικῆς πρὸς ἣν ἀδονται. Οὕτως ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς σημερινοῖς μελοδράμασιν στίχοι νῦν μὲν βραχεῖς, νῦν δὲ μακροί, νῦν δὲ παντοίως ποικιλλόμενοι καὶ ἐν μέτρῳ μὴ ἀκολουθοῦντες, διότι τῆς ἀρμονίας αὐτῶν ἄρχει ἡ μουσική. Τοῦτο δὲ πολὺ μάλλον συνέβαινε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις· διότι νῦν μὲν τὸ κείμενον τῶν μελοδραμάτων γράφεται συνήθως πρῖν, καὶ ἔπειτα ὁ μουσικὸς κανονίζει κατ' αὐτὸ τὰς συνθέσεις τοῦ, μεταρρυθμίζων ὅμως αὐτὸ ἐνίοτε κατὰ τὰς ἀξιώσεις τῆς τέχνης τοῦ. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὅμως ποιητῆς καὶ μουσικὸς ἦν εἰς καὶ ὁ αὐτός, ὡς ὁ Βάγνερ σήμερον, καὶ ὁ Σοφοκλῆς τοὺς χορούς τοῦ ἢ ὁ Πίνδαρος τὰς ᾠδὰς τοῦ συνέθετε πρὸς τὴν λύραν, ἥς ἡ ἀρμονία ὑπερίσχυε τῆς στιχουργικῆς, διότι ὁ ἀκροατῆς ἐπρόκειτο ν' ἀντιληφθῇ οὐχὶ τῆς ἀπαγγελίας, ἀλλὰ τοῦ ὅσματος. Τούτου ἕνεκεν εἰς τὰς στροφικὰς συνθέσεις τῶν ἀρχαίων βλέπομεν ἐπικρατοῦν μὲν ἐν μέτρῳ πάντοτε εἰς ἐκάστην, οἷον τὸ δακτυλικόν, τὸ ἰαμβικόν κτλ., ἀλλὰ παντοίως διατεμνόμενον καὶ ποικιλλόμενον μετὰ συγγενῶν ποδῶν κατὰ τὰς ἀξιώσεις τῆς μουσικῆς. Τούτων ἀναλόγους ἔχομεν τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἡμῶν ὕμνους, οἵτινες ὁμοίως ὑπὸ ψαλτῶν καὶ ἵνα ψάλλωνται συνετίθεντο, καὶ ὡς ἐκ τῆς στιχουργικῆς αὐτῶν ὕφης εἰκάζεται, εἰσὶν ὥστε τὰ ὑπὸ πολλῶν τῶν ἡμετέρων περιφρονούμενα ταῦτα ἐκκλησιαστικὰ

ἡμῶν τροπάρια, σεβαστὰ λείψανα καὶ ἀπηχήσεις αὐτῶν τῶν μελωδιῶν τῆς κλασικῆς ἐποχῆς.

Β' ΟΜΟΙΟΚΑΤΑΛΗΞΙΑ. Ἡ ὁμοιοκαταληξία εἶναι ἐφεύρεςις καὶ προῖον τῶν ῥωμανικῶν γλωσσῶν. Διότι ὁμῶς εἰς τοὺς προγόνους ἡμῶν ἦτο σχεδὸν ἀγνωστος, δὲν εἶναι διὰ τοῦτο καὶ ἀπορρίπτει. Εἰς τὴν δραματικὴν ποίησιν βαθείως δὲν ἀρμόζει πολὺ, διότι διακόπτει τὴν ῥύμην τοῦ λόγου, ὅστις πρέπει γὰρ ῥῆν περίπου ὡς ἡ ἐλευθέρᾳ διάλεξις, κανονιζόμενος μόνον ὑπ' εὐρύθμου ἀρμονικῆς διατάξεως. Ἀλλ' εἰς τὴν διηγηματικὴν, εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν εἶναι ἡ ὁμοιοκαταληξία κόσμημα χριεστάτον, καὶ διαίρει καὶ συνάπτει τὰ ἀρμονικὰ κῶλα καὶ αὐτὰς τὰς ιδέας, ὡς οἱ χρυσοὶ κρίκοι συναρμολογοῦσι καὶ χωρίζουσιν ἀπ' ἀλλήλων τὰ διάφορα μέρη τῶν τιμαλφῶν κοσμημάτων, συναρμολογοῦντες αὐτὰ εὐπρεπέστατα εἰς σύνολον καὶ εἰς μέρη. Ἀλλ' ὡς οἱ κρίκοι ἐκεῖνοι ἤθελον ἀσχημίζει μᾶλλον ἢ καθωραΐζει τοὺς ὅρμους εἰς οὓς παρεντίθενται, ἂν καὶ αὐτοὶ δὲν κατειργάσθησαν ὑπὸ χειρὸς καλλιτεχνικῆς, οὕτω καὶ ἡ ὁμοιοκαταληξία πρέπει γὰρ εἶναι ὠραία, πλουσία, ἀκριβής, πολλάκις ἀπροσδόκητος, πάντοτε δ' ἀβίαστος, καὶ μὴ δεικνύουσα τῆς σμίλης τὰ ἔχνη. Στιχουργὸς καταφεύγων εἰς ἀτελεῖ ὁμοιοκαταληξίαν, διότι ἀδυνατεῖ γὰρ εὖρη τὴν ἐντελεῖ, εἶναι καλλιτέχνης ἀδόκιμος, ὡς ὁ ζωγράφος ὁ μὴ ἡξέμενος εἰς ἐντέλειαν γὰρ ρίξει τὰ χρώματά του, ἢ ὁ γλύπτης γὰρ λαξεύσῃ τὸν λίθον του.

Ἀλλὰ τίς ἐστὶν ἡ ἐντελής ὁμοιοκαταληξία; Ἐκείνη δι' ἧς ἡ κατάληξις δύο στίχων, ἦτοι ὁ τελευταῖος μακρὸς φθόγγος ὁ προσβάλλων καὶ δεσμεύων τὴν ἀκοήν, ἦχετ' ἐντελεῶς κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, διότι οὕτω τὸ πέρας τοῦ ἑνὸς στίχου ἀναπολεῖ τὸ πέρας τοῦ ἑτέρου, καὶ διὰ τῆς παρηγήσεως ταύτης παράγεται μεταξὺ τῶν δύο στίχων σχέσις τέρπουσα τὴν ἀκοήν, καὶ μεταξὺ τῶν ιδεῶν ἃς ἐκφράζουσι συνάφεια ἱκανοποιοῦσα τὸ πνεῦμα. Οὗτος εἶναι ὁ φυσικὸς τῆς ὁμοιοκαταληξίας χαρακτήρ, ἀφ' οὗ ὁμῶς ἡ τεχνητὴ στιχουργία τινῶν ἔθνων αὐτογνωμόνως πολλάκις μακρύνεται, ὡς παρὰ τοῖς Γάλλοις, παρ' οἷς ἡ ὁμοιοκαταληξία φαίνεται ἐπινοηθεῖσα ἐν πολλοῖς διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς μᾶλλον ἢ διὰ τὴν ἀκοήν, ὡς ὅταν ἐνικὸν φέρ' εἰπεῖν καὶ πληθυντικὸν δὲν ὁμοιοκαταληκτῶσι, καίτοι προφερόμενα ἄνευ τῆς ἐλαχίστης διαφορᾶς.

Ὡς πρὸς τὴν κατάληξιν, πρέπει γὰρ διακρίνωμεν μεταξὺ βαρυτόνων στίχων καὶ μῆ. Ἐν τοῖς παροξυτόνοις καὶ προπαροξυτόνοις, ἐπειδὴ εἰς τὸν τελευταῖον μακρὸν ἢ τετονισμένον φθόγγον ἔπεται μία ἢ δύο συλλαβαί, διὰ τοῦτο αὐτὸς δὲν πληροῖ τὴν ἀκοήν εἰμὴ κατὰ μέρος. Οὕτω φέρ' εἰπεῖν εἰς τὴν λέξιν ἠθέλησα, ἡ ἀκοὴ διατηρεῖ πρὸ τῶν δύο τελευταίων βραχειῶν συλλαβῶν τὸν φθόγγον ε', ἐπιλαθομένη οὕτως εἰπεῖν ἂν αὐτοῦ προηγεῖτο θ ἢ ἄλλο τι, καὶ ἐπομένως ὡς ὁμοιοκαταληκτοῦν πρὸς τὸ ἠθέλησα δέχεται τὸ ἠμέλησα, μέλισσα, ἔλυσσα, κτλ. ὁμοίως, καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τῆς ὁμοιοκαταληξίας χώρα, τώρα, δώρα, ὦρα κτλ. Ἐν τοῖς βαρυτόνοις ὁμῶς στίχοις (τοῖς εἰς μακ

κρῖν καταλήγουσιν), ἐπειδὴ ὁ μακρὸς ἢ τετονισμένος φθόγγος εἶναι ὁ τελευ-
ταῖος, διὰ τοῦτο αὐτὸς μένει ἀλόκληρος εἰς τὴν ἀκοήν· φθόγγος δ' ἐστὶν ἀλό-
κληρος ἢ συλλαβή, καὶ οὐχὶ μόνον τὸ ἐν αὐτῇ περιεχόμενον φωνῆεν. Ἄν
τοῦτο μόνον θελήσωμεν νὰ συνάψωμεν ἐν ὁμοιοκαταληξίᾳ, ἡ ἀκοή δυσκρε-
στεῖται, διότι ἄλλη, πληρέστερον φθόγγον ἔχει ἑναυλον ἐκ τοῦ προηγουμέ-
νου στίχου. Οὕτως, ἂν ἡ καταλήγουσα λέξις τοῦ στίχου εἶναι βροχή, ἡ ἀ-
κοή ἀντελήφθῃ τῆς καταλήξεως χῆ, καὶ οὐχὶ μόνον τοῦ φθόγγου ἡ, διότι ἡ
ἀκοή λαμβάνει ἐντυπώσεις, δὲν συλλαβίζει. Ἄν λοιπὸν πρὸς ὡς ὁμοιοκατα-
ληξίαν τῆς λέξεως βροχή θελήσωμεν νὰ γράψωμεν καλῆ, ἡ ἀκοή δυσκρε-
στεῖται, ἐννοοῦσα ὅτι χῆ καὶ λῆ εἰσὶ δύο φθόγγοι διάφοροι, καὶ ἐξ ἀγνοίας ἢ
ἐξ ἀδυναμίας τῇ παραθέταμεν αὐτοὺς ὡς φθόγγους ὁμοίους.

Εἰς τὴν φύσιν λοιπὸν αὐτὴν τῶν φθόγγων καὶ τῆς ἀκοῆς στηρίζεται ὁ
περὶ ὁμοιοκαταληξίας κανὼν ἡμῶν, καθ' ὃν ἐν παραξυτόνοις καὶ προπαραξυ-
τόνοις στίχοις ἡ ὁμοιοκαταληξία ἀρχεται ἀπὸ τοῦ τελευταίου μακροῦ (τετο-
νισμένου) φωνήεντος, ἐν δὲ τοῖς βαρυτόνοις περιλαμβάνει ἀλόκληρον τὴν τε-
λευταίαν συλλαβὴν, ὡς ἡ γλῶσσα δέχεται αὐτήν. Οὕτως εὐ-θεὶς ὁμοιοκα-
ταληκτεῖ μετὰ τοῦ δο-θείς, οὐχὶ ὅμως καὶ μετὰ τοῦ πει-σθείς, διότι
σθείς εἶναι ἡ τελευταία συλλαβὴ ταύτης τῆς λέξεως, ταύτης τῆς συλλα-
βῆς ἀντελήφθῃ ἡ ἀκοή, καὶ τὴν ἐνθυμεῖται καλῶς, καὶ τὴν ἀπαιτεῖ παρὰ
τοῦ ὁμοιοκαταληκτοῦντος στίχου· πρὸς τὸ πεισθείς δὲ θέλει ὁμοιοκαταλη-
κτῆσαι τὸ ε-οθείς.

Εἰς τοὺς φυσικοὺς τούτους λόγους προσθέτομεν καὶ τὸ κῦρος τῶν ἐγκρίτων
ἡμῶν ποιητῶν, ὧν πολλοὶ χιλιάδας στίχων ἔγραψαν μὴ παρεκτραπέντες τῶν
ὀρθῶν τούτων κανόνων. Ἄν δὲ οὗτοι ἠδυνήθησαν, ὅστις δὲν δύναται, δὲν πρέ-
πει νὰ στιχουργῇ, διότι ἐν πάσῃ καλλιτεχνίᾳ ὁ οὐδὲ τὴν στοιχειώδη ἱκανό-
τητα τῆς χειρουργίας τῆς τέχνης κεκτημένος, δὲν δύναται νὰ καταριθμηθῇ
μεταξὺ τῶν δοκίμων.

Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ τινες τῶν διακεκριμένων ἡμῶν ποιητῶν οἵτινες πα-
ρημέλησαν ἢ παρεγνώρισαν τὸν κανόνα τοῦτον (ὡς πρὸς τοὺς βαρυτόνους στί-
χους). Δυστυχῶς ὑπάρχουσιν· εἰσὶ δ' ἐκεῖνοι ὅσοι οἰκειότεροί εἰσι πρὸς ξένας
φιλολογίας καὶ γλώσσας ἢ πρὸς τὴν ἑαυτῶν, καὶ ἀντὶ νὰ ἐγκαυχῶνται εἰς
τὸν ἴδιον πλοῦτον προτιμῶσι νὰ κομπάζωσιν ἐπὶ τῇ ξένῃ πενίᾳ. Διότι πτωχὴ
εἶναι ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα εἰς βαρυτόνους ὁμοιοκαταληξίας, πρέπει ν' ἀμελῶ-
μεν ἡμεῖς τὴν ἡμετέραν τὴν τόσον ὀρξίαν καὶ τόσον πλουσίαν. Οἱ Γερμανοὶ
χωροῦσιν ἔτι περὶ κτεῖρω. Εἰς τὰς βαρυτόνους τῶν καταλήξεως τῆς στιχουρ-
γίας τῶν ἀπχορεύεται ἀντικρὺς ἡ ταυτότης τοῦ συμφώνου τοῦ προηγουμέ-
νου τοῦ τελευταίου τετονισμένου φωνήεντος· ἀλλὰ τοῦτο διότι ἡ πρώτη ὕλη
τῆς γλώσσης τῶν εἶναι μονοσυλλαβική, καὶ ἡ τοιαύτη σύμπτωσις τῆς ὅλης
συλλαβῆς θά ᾔτον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπανάληψις τῆς αὐτῆς λέξεως. Οἱ
Γάλλοι ὅμως, οἵτινες δὲν ἔχουσι τὸν αὐτὸν λόγον, καίτοι μὴ δυνάμενοι νὰ

ἐπιδιώξωσι τὴν ἐντέλειαν τῆς ἡμετέρας ὁμοιοκαταληξίης, διακροῦσιν ὁμῶς τὰς ὁμοιοκαταληξίης τῶν εἰς πτωχὰς καὶ πλουσίαις, καὶ οἱ δοκιμώτεροι τῶν ποιητῶν τῶν φιλοτιμοῦνται τῶν τελευταίων μάλιστα νὰ ποιῶνται χρῆσιν. Δι' ἡμᾶς δὲ τοῦλάχιστον, ὅστις δεχόμενος τὴν ὁμοιοκαταληξίαν εἰς τοὺς στίχους του, ἐφαρμόζει αὐτὴν ἀτελῶς, καὶ δὲν δύναται νὰ μιμηθῇ τὰ παρδείγματα τῆς ἐντελεστεράς αὐτῆς χρήσεως, ἐκεῖνος εἶναι ἀποδοκιμαστέος, διότι ἀτέλεια εἰς τὴν ποίησιν δὲν ἐγχωρεῖ, καὶ ἀδυναμία δὲν εἶναι δικαιολόγησις.

Ἐπάρχουσι καὶ ἄλλοι τινὲς ξενισμοί, ἀφ' ὧν ἐλπίζομεν ὅτι θέλει ἀπαλλαγῇ ἡ ἡμετέρα στιχουργία διὰ τῆς φιλοτίμου ἐπιμελείας τῶν φίλων τῆς ἐθνικῆς φιλολογίας. Τοιοῦτος εἶναι ὁ ἀφορῶν τὴν συνίζησιν τῶν φωνηέντων, ἥτις εἰς τὴν δημοτικὴν ἡμῶν διάλεκτον δὲν εἶναι ξένη, ἀντίκειται ὁμῶς ἀντικρὺς εἰς τὸ πνεῦμα τῆς καθαρᾶς γλώσσης, καὶ ἥς κατὰχρησιν ποιοῦντες οἱ Ἑπτανήσιοι ἡμῶν ποιηταί, ἱταλίζοντες μᾶλλον κατὰ τοῦτο ἢ ἐλληνίζοντες. Ἄλλοι δὲ, εἰς ἑτέραν ὑπερβολὴν ἐκπίπτοντες τὴν τῶν Γάλλων, νομίζουσι καθῆκον ἐπιμελῶς ν' ἀποφεύγῃσι πᾶσαν σύμπτωσιν φωνηέντων, ὅπερ παρ' ἡμῶν οὔτε δυνατόν εἶναι οὔτε ἀναγκαῖον. Ἡ γαλλικὴ γλῶσσα ἔχει ἐν γένει τῆς χασμωδίας τὸν ἀποτροπισμὸν, δι' ὃ καὶ τὸ ἀρσενικὸν ἄρθρον αὐτὸ πρὸ φωνήεντος μεταβάλλει εἰς ἄ, καὶ ἀντὶ τῶν θηλυκῶν ma, ta, sa ἐπίσης πρὸ φωνήεντος ποιεῖται χρῆσιν τῶν ἀρσενικῶν mon, ton, son. Ἀλλὰ παρ' ἡμῶν, ἐστὶ μὲν πάντως φευκτέα κατὰχρησις καὶ λίαν συνεχὴς ἐπάνοδος τῶν χασμωδιῶν καὶ φράσεις τοιαύται: «οἱ υἱοὶ οἱ ὀποῖοι» θὰ ἦτον ἀνυπόφορος· ἀλλὰ μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ εἰπῶμεν: ὁ ἥρως, ὁ Ὀλυμπος, ἡ ὕψις κτλ., ὥστε εἰς τὴν φιλοκαλίαν καὶ ἐπιδεξιότητα τοῦ γράφοντος ἐναπόκειται ν' ἀποφεύγῃ, οὐ μόνον ἐν τῇ ποιήσει, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πεζῇ λόγῳ τὰς περιττὰς καὶ ἀηδεῖς χασμωδίας, χωρὶς ὁμῶς διὰ τοῦτο νὰ θυσιάζῃ τῆς φράσεως τὴν ἄνεσιν καὶ τὴν χάριν.

Ἐντέλεια λοιπὸν περὶ τὸ μέτρον, αὐστηρότης περὶ τὰς τομὰς, ἀκρίβεια περὶ τὴν βεβήτονον ὁμοιοκαταληξίαν διὰ πάσης τῆς ληγούσης συλλαβῆς, καὶ προσέτι εὐρηχὸς τῶν λέξεων συνδυασμός, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀπαράβατοι κανόνες ὀρθῆς στιχουργίας, ἥτις ὁμῶς οὐδὲν ἄλλο εἰσέτι ἐστίν, ἢ ἡ κοσμίς ἐσθὴς ἥς ἄνευ δὲν δύναται ὁ ποιητὴς νὰ παρουσιασθῇ εὐσχημῶς ἐμπρὸς τῶν Μουσῶν. Ἡ δὲ ἐκλογή τῆς λέξεως, ὅπως ἢ εὐστοχος, κυρία καὶ γραφικὴ, ἢ ἀποφυγὴ ὀνθυλεύσεως λέξεων περιττῶν, δι' ὧν τὸ χωλαῖνον μέτρον ἀρτίπουν νὰ στηρίζεται, ἢ εὐρωστία καὶ τὸ κάλλος τῆς φράσεως, τὸ καινοφανές καὶ τὸ ὕψος τῶν ἰδεῶν, ἢ τέχνη τοῦ συνδυασμοῦ τῶν μερῶν πρὸς ἀνάδειξιν ποιητικοῦ καλλιτεχνήματος, εἰσὶν ἀντικείμενα εἰς ἀνωτέραν κλίμακιν ἢ ὅ,τι ἡ στιχουργία ἀνήκοντα, εἰς τὴν τῆς καλλιτελείας καὶ τῆς ποιήσεως, καὶ ἐπομένως κείμενα ἐκτὸς καὶ ὑπεράνω τῆς παρούσης μικρᾶς πραγματείας.